

KUNSTWEDSTRIJDEN OP DE OLYMPISCHE SPELEN

Tot 1948 werden niet alleen Olympische medailles aan atleten uitgereikt, ook kunstenaars kwamen in aanmerking voor een bronzen, zilveren of gouden plak. Werk van schilders, beeldhouwers, architecten, schrijvers en musici was te zien en horen op de Spelen. 'Lichaam en geest dienden in harmonie met elkaar het beste in de mens naar boven te halen.'

Adri Altink

Hoeveel medailles won Nederland op de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam? Zoek het na in populaire sporthandboeken. Die geven in de regel als aantallen 6 x goud, 9 x zilver en 4 x brons. Fout. Het waren 8 gouden, 10 zilveren en 5 bronzen.

De vier winnaars die in de gebruikelijke spiegels niet meegeteld zijn, behaalden hun medailles in een wedstrijd die volkomen vergeten lijkt te zijn als olympisch onderdeel: de kunst. Architect Jan Wils won in 1928 goud voor zijn ontwerp van het Olympisch Stadion en Isaac Israëls voor zijn schilderij *Ruiter in roode rok*. Zilver was er voor medailleur Chris van der Hoef en brons voor de roman *De nar uit de Maremmen* van het schrijversechtpaar Scharren-Antink.

Bijna niemand weet dat van 1912 tot 1948 ook kunstenaars met elkaar de strijd aangingen op de Olympische Spelen. Ze troffen elkaar in vijf categorieën: architectuur, beeldhouwen, schilderen, literatuur en muziek. In al die categorieën waren gouden, zilveren en bronzen plakken te verdienen, net als op de sportonderdelen. Tegelijk met de Spelen was het werk van de schilders, beeldhouwers en architecten te zien op exposities. Voor literatuur en muziek werden de medailles toegekend door jury's op afstand.

De bedenker van de Olympische Spelen, Baron de

Coubertin, had hemel en aarde bewogen om de kunstwedstrijden op de agenda te krijgen. Dat deed hij vanuit een wat al te romantisch beeld van de spelen die de oude Grieken hielden. Daaraan namen ook al musici, dichters, beeldhouwers en toneelspelers deel. Volgens Coubertin dienden lichaam en geest in harmonie met elkaar het beste in de mens naar boven te halen. Dat zou volkeren verbroederen en hen geestelijk verrijken.

De eerste Spelen waarop zijn wens in vervulling ging, waren die van Stockholm in 1912, al was het deelnemersveld toen nogal mager. Coubertin speelde zelfs een beetje vals door in de categorie Literatuur onder een schuilnaam zijn eigen gedicht *Ode au Sport* mee te laten doen. Het werd met goud bekroond en pas tien jaar later bekende hij dat hij zelf de maker was.

In Stockholm deden nog geen Nederlanders mee. Dat gebeurde pas in Parijs in 1924, al waren er ook in Antwerpen in 1920 mogelijk al twee van de partij. In Parijs was er een bronzen medaille voor schilder Johan van Hell. Die prestatie werd in 1932 in Los Angeles herhaald door zijn vakbroeder Gerard Westermann. Gevoegd bij die van Amsterdam haalde Nederland in totaal dus zes olympische medailles voor kunst binnen.

Architect Jan Wils.

Amateurs

Meteen bij de eerste wedstrijden in Stockholm was er al gedonder in de glazen. Kunstenaars liepen te hoop tegen de voorwaarde dat hun werk de sport als thema moest hebben. Veel van hen bedankten voor de eer om als decorateurs voor een sportfestijn op te draven en ze organiseerden een eigen expositie die met wat goede wil als voorbode kan worden gezien van de Culturele Olympiades die we nu kennen rond de Zomerspelen.

‘Tegelijk met de Spelen was het werk van de schilders, beeldhouwers en architecten te zien op exposities.’

Maar er waren meer bedenkingen, ook binnen het Internationaal Olympisch Comité zelf. De deelnemende kunstenaars verdienden meestal hun brood met hun werk. Dat was in strijd met het uitgangspunt dat alleen amateurs aan de Spelen mee mochten doen. Die regel werd vanaf 1928 in Amsterdam nog bruter overtreden toen bezoekers van de tentoonstelling in het Stedelijk de daar geëxposeerde schilderijen gewoon konden kopen (dat kon ook in 1932 in Los Angeles, in 1936 in Berlijn en in 1948 in Londen).

Vanaf het begin hadden de wedstrijden te lijden onder gebrek aan aandacht. Doordat het IOC sterk vast bleef houden aan kunst waar niemand aanstoot aan kon nemen, haalden vernieuwende kunstenaars hun neus op voor de wedstrijden. Schrijvers en musici deden toch al nooit in groten getale mee, maar ook onder schilders en beeldhouwers beperkte het deelnemersveld zich steeds vaker tot makers die traditioneel werk leverden en vooral leken mee te doen omdat ze elke mogelijkheid aangrepen om naamsbekendheid te krijgen.

Beïnvloeding

Dat het IOC het met het amateurisme niet zo nauw nam, was niet het enige twistpunt. Er werd ook vaak door de vingers gezien dat andere eisen met voeten werden getreden. Van menige inzending was de vraag wat die nog met sport te maken had. Zo kon een zeegezicht meedoen omdat er, zoals een journalist destijds spottend schreef, toevallig een zeiltje op stond.

Het deed ook geen goed dat de organiserende comité's, én Coubertin zelf, pogingen deden om de medailleverdeling te beïnvloeden door juryleden van hun voorkeur te benoemen of door druk uit te oefenen op de beoordelingen.

‘Coubertin speelde zelfs een beetje vals door in de categorie Literatuur onder een schuilnaam zijn eigen gedicht mee te laten doen.’

Een mooi voorbeeld van die dubbelhartige houding was te zien op de Spelen in Berlijn in 1936. Vooraf spande het Duitse Olympische Comité, onder druk van de nazi-propaganda, zich erg in om wedstrijdonderdelen op het programma te krijgen waarin landgenoten kansrijk waren (hetgeen overigens maar gedeeltelijk lukte). Kort voor de wedstrijden werden zelfs juryleden vervangen die onvoldoende pro-Duits waren. Maar aan de andere kant weten we uit getuigenverklaringen dat het Olympisch Stadion leegliep tijdens de huldiging van de medaillewinnende kunstenaars: niet alleen het publiek vertrok, maar ook veel officials en genodigden. Je kunt de kunstenaars dan ook niet kwalijk nemen dat ze zich niet erg serieus genomen voelden.

Geen ontwikkeling

Het publiek kwam steeds minder naar de musea waar het werk van de deelnemers tijdens de Spelen te zien was. Dat is niet vreemd. Terwijl in de stadions elke vier jaar nieuwe technieken hun intrede deden en records werden aangescherpt, viel op die exposities weinig nieuws te beleven. Of zoals de Duitse sporthistoricus Bernhard Kramer schrijft: ‘In 1948 stonden de toeschouwers in Londen naar hetzelfde soort werk te kijken dat in 1912 ook al in Stockholm te zien was.’ De ontwikkelingen in de moderne kunst van de 20e eeuw gingen volkomen voorbij aan de olympische podia.

De Spelen in Londen in 1948 waren dan ook de laatste waaraan nog kunstwedstrijden waren verbonden. De organisatie deed nog wel een oprechte poging goed voor de dag te komen in het Victoria and Albert Museum, maar binnen het IOC klonk toen het gemopper al steeds luider. Daaraan heeft zeker bijgedragen dat de grote pleitzorger,

Coubertin zelf, in 1937 was gestorven en zijn stem dus niet meer kon laten horen, maar vooral dat Avery Brundage, de machtige man op de achtergrond, die in 1952 ioc-voorzitter zou worden, niet langer wenste te marchanderen met de amateurs. Bovendien wierp hij, niet geheel ten onrechte misschien, het probleem op dat de prijstoekenningen een onmogelijke opgave waren: marsmuziek naast koorzang, een schilderij naast een pentekening, dat was appels met peren vergelijken vond hij. Toch was het waarschijnlijk maar een bijkomend argument dat hem goed uitkwam om de wedstrijden de nek om te kunnen draaien.

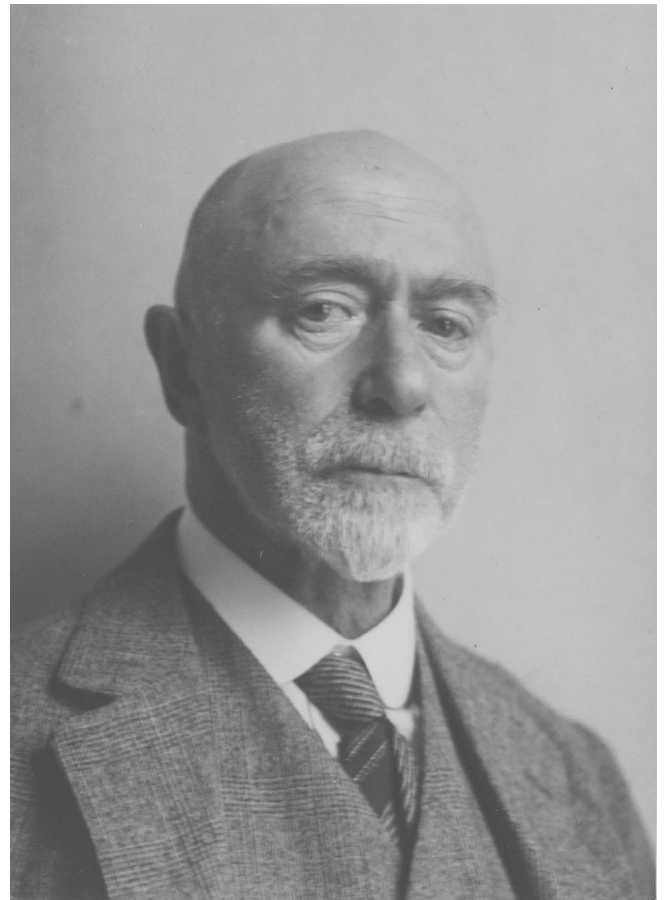
‘Doordat het IOC bleef vasthouden aan kunst waar niemand aanstoot aan kon nemen, haalden vernieuwende kunstenaars hun neus op voor de wedstrijden.’

Toen ze eenmaal waren afgeschaft, verdwenen de wedstrijden vrij snel uit het collectieve geheugen. Wereldwijd bestaan over de geschiedenis ervan zelfs maar twee boeken, één van de Duitser Bernhard Kramer en één van de Amerikaan Richard Stanton. Zij besteden kort aandacht aan de Nederlandse medailles, maar over de overige landgenoten komen we vrijwel niets te weten. Mij interesseerde de vraag hoe de houding van het NOC, de pers, de kunstenaars en het publiek in Nederland was jegens die wedstrijden. Welke kunstenaars deden er aan mee? Hoe vonden de selecties plaats? In *De Muzen op het schavot. Nederlanders op de Olympische kunstwedstrijden*, heb ik verslag gedaan van die zoektocht.

Die kreeg nog een klein staartje toen ik ontdekte dat na ‘Londen’ serieuze pogingen zijn gedaan om in Nederland een sportprijs van de grond te krijgen. Hij kwam er ook korte tijd, maar opnieuw ontbrak het aan inzet van alle partijen om daar werkelijk iets van te maken.

Hoezeer de kunstwedstrijden in het vergeetboek zijn geraakt, blijkt eens te meer uit het feit dat ik over enkele deelnemers nauwelijks nog een spat informatie terug kon vinden. Over Jan Wils, Kees van Dongen, Jan Sluijters enzovoort zijn hele boekwerken geschreven. Maar hebt u ooit gehoord van beeldhouwer Co Derr of componist Jan Andenne? Als u iets over hen weet, hoor ik het graag.

Altink, Adri. *De Muzen op het schavot. Nederlanders op de Olympische kunstwedstrijden*. Amsterdam: Brave New Books, 2014.

Isaac Israëls.